שחמרצה משתמש בכלי, שהם מזמחים כו. כפי שמדברים על אצ"ג המשורר, אפשר לדבר על אצ"ג הפובליציסט ועל אצ"ג המדינאי (לא פוליטיקאי), ואף אחד מתחומים אלה לא יקוף בנפרד את כל דמותו. רק מזיגתם יש כה כדי ליצור את המיסגרת, שכה ניצבו נביאי ישראל..."

למחול־ההערצה מסביב לגרינברג הנביא מצטרף רפאל בשן, הגוטל לעצמו את שרביט מכתירי־הכתרים של השירה העברית, וקובע כי גרינברג הוא „ענק־בשירה", וכדי שנגיע לסוד מעלות־הרוח של ענק־שירה, מספר בשן מפי הגבורה: „...באחד הלילות בשנת 1929; סיפר אצ"ג, והנה אני חולם חלום. בחלומי אני רואה את הר־הבית כשמעליו מרחף נשר, ומסביבו עומדים מעגלים־מעגלים של יהודים, ומהר־הבית יש מדרך רשר אל הים. ומזה ומזה עומדים שני טורים של חיילים מכל חילות העולם, והרגשתי בחלום שמשכות ישראל נפרדת מהר־הבית. התעוררתי ובכיתי מאד, וכל פני־הבית התעוררו לקול בכיי ושאלו: מה קרה? מה קרה? אתו ביקר הלכתי לרב קוק, ומצאתיו עטוף בטליתו. סיפרתי לו על החלום שחלמתי. הוא לא הציע הגה מפיו, רק נטל את כף־ידי בכף־ידו והמעיד ולנו מעיניו. ואז הלכתי הביתה וכתבתי את „כאדמי ילד אספר". כאשר נשאל אצ"ג מי הם אתם חיילים מכל חילות העולם, שניראו לו בחלומו מקיפים את הר־הבית, השיב בהתרגשות גדולה: עכשיו זה ברור לגמרי — חילות האו"ם..." וזה חלומו של „המשורר־הלאומי", ששר־החינוך הורה ללמד את שיריו בבתי־הספר.

על־מנת להביא את הקורא אל אווירת האינטימיות־השירית, מוסיף רפאל בשן, ומתאר את רעייתו של גרינברג, עליזה טור־מלכא: „...אני שראל אתה מדוע אין רואים לאחרונה משיריה במספים הספרותיים. היא מחייכת נבוכה־כלשהו ואיננה עונה. אומר אצ"ג בהתערבות עדינה וחמה: „היא כותבת לאט, קשה וביסודיות..."

בהמשך הראיון שואל בשן את המשורר מדוע חדל לפרסם במוספים הספרותיים. גרינברג עונה לו כי: „ניטל ממנו החשק להוציא ספרים. הוא איננו מרגיש כי קיימת תשיבת תרבות והנות של הבעה בכתב, שקוראים לה ספרות האמת. יש כתיבה רבה, בתי־הדפוס מעמיקים עד מעל לגרגרת, מכונות־ההדפסה בולעות קילומטרים של נייר... אך ספרות אין! כן, פשוט ניטל ממנו היצר לברוא עם ספר־שירה לזיד הספרים הזה..."

קצת מגוחך לראות את גרינברג מבטל במחי־יד את השירה העברית החדשה, שעימה נמנים משוררים כיהודה עמיחי ונתן זך, שייתכן כי במישפט־הימים של השירה העברית ייצא כיתרם השירי־אנושי נוצץ מיהלומי הלאמאני של גרינברג, ויחד עם זאת הוא אינו נכלם לפאר ולרומם את שירת אשתו, שאינה נחשבת הרבה גם על דעת כת־מעריציו של גרינברג.

לעניין זה אפשר לספר על הסופר המנוח שלמה צמח, שישב יום שישי אחד לפני מילחמת ששת־הימים, בקפה טעמון בירושלים, וראה במוסף הספרות של מעריב שירי־גברת שעליו חתומים אורי צבי גרינברג ועליזה טור־מלכא. לחש צמח לישבים לידו: „שכיבה בצוותא במיטה אינה מזריעה ניבטי שירה."

מסתבר מממלך הראיון, כי רפאל בשן אינו מראיין בילבד, אלא גם מתקן תולדות הסיפרות העברית. לקוראיו התמימים הוא מספר את אגדת „בראלין חיבב מאד את אצ"ג, והם נפגשו לעיתים קרובות לשיחות אוהבות בענייני ספרות והעולם..." וכדי להוסיף נופך פיקנטי ליחסיהם, ממשיך בשן ומספר: „...כאשר נשאל פעם בראלין, בעת הרצאה שנתן לפני סופרים עבריים בניו־יורק: מה דעתך על המשורר התימהוני הזה אורי צבי גרינברג? השיב: לגרינברג צריך ליתן זמן. הוא צריך למצוא את עצמו, הוא מכרכר לגלות את שורש נשמתו. הרי הוא בא מתוך קושמר, כשיתגבר יתעוב אחרת..." אלא שגרינברג לא התבגר, והמראיין מאפר את האמת, ומתעלם משיר זחון ורוע־לב שכתב משוררו על בראלין, שעה שזה לא ציית ולא נמשך לרעיונותיו הפוליטיים מטורפים של גרינברג, ועל כן השמיצו ב„כלב־בית", וכתב:

„גם בראלין, נאין השירה הזועמת, / מי שהיה נבוזראדן בפיו / ומי שניבו כמו פתן נשך / את חלב הלב, / הציעה את ראשו מתחת לכנף / שכיותו השבורה... / ויט מאיש כמהר פרצים. / כנה לו ארמון ויהי למגיר / משלים, פסוקים, סיפורי מעשיות / כמל אפיפה וכלל חתונה / וכלל לוויה..."

בסופו של ראיון זה אנחנו למדים על מידת מעורבותו של גרינברג במילחמות־הדת בחברון, והוא טוען לפני מראיינו: „אני מספיק לקרוא את דיבורי־הבלע שכותבים על מתנחלי־חברון וגוש־אמנים. ממש דיבורים של נויים שינאי־ישראל. הלא מה שעשה לרב לוונגר בחברון זה נורא, נורא!" וכאשר קוראיו הנאמנים של גרינברג מנהלים מילחמות־דת בחברון, רק שוטים במחנה־הסיפרות יכולים לעשות הפרדה בין דם ואידיאולוגיה, לבין שירה צרופה, כפי שהם מנסים לפענח את שירת גרינברג.

גם בהשוואה למשוררים פאשיסטיים בעולם, שירתו נחותה. היא מזכירה ביצוע מוסיקלי של יצירות ואגנר בעזרת נגינה על מסרק

אורי צבי גרינברג (1966)

מגייס המדור את מבקר ספרי־הילדים שלו, מ. רגב, המתאר את שירי־הילדים של המשורר, ואנחנו למדים את שיר־הדם „לילדים" שהבית הראשון שלו הוא: „שמש. שפתיים. אמהות עבריות / הביאו ילדיהן לשמש, / לים, / להשוף ולהאדים הדם אשר חזור / בכל הניאות בעולם הגויים..."

לגרינברג יש גם ביבליוגרף בשם יוחנן ארנון, הקובע: „...יש המנסים להפריד בין אצ"ג המשורר לבין השקפו־תיו... אך כפי שאני התרשמתי, לא תיתכן הפרדה מעין זאת... אין שירתו בגדר „אמנות לשם אמנות"... אלא ביטוי של שליחות לאומית, שהוא מרגיש שהוטלה עליו..." וממשיך הביבליוגרף: „כספרן בסיפריה ציבו־רית, מראיינה איתי התפעלה של תלמידים בישראל, ואפילו של סטודנטים, שבכלל לא שמעו את שמו של אצ"ג, שהוא, ללא ספק, גדול המשוררים היהודים בתקופתנו... זכור לי ששוחחתי פעם עם המשורר על מתן פרס־נובל לשי"ע עגנון. אמר אז אצ"ג שלו לא חשבה לזכות בפרס זה. כל מה שהוא אצ"ג, רוצה בכל נימי נפשו, ומבטא זאת בשירתו הוא — שעם ישראל יזכה בארץ־ישראל..."

ג. „ואנוכי אכזר, שיכור, נוהם: דם־דם"

התמונה מעוררת־הרחמים של ילדי גני־הילדים מרמת־גן, שבאו לבקר ולברך את גרינברג ליום־הולדתו השמו־נים, מעלה היהרהורים נוגים לגבי הערך החינוכי של שירתו. קשה לתאר את הצד החינוכי של חלומות־הגדלות שלו, המתמקדים מסביב לניהיליזם של, אנשים עליונים' נוסח גבריאל ד'אנונציו, בקשת־ערכים, ה־משתתת על „אדם־עליון" הניצב מחוץ למעגלי־החברה עמוס בנזירות חוטאת.

דיוקן אמהותיהן של ילדי הגנים ברמת־גן, בשירת גרינברג, מזכיר את דיוקן אמהותיהן של החיילים האי־טלקיים שנפלו במילחמת־העולם, ותוארו ביד ד'אנונציו. כך מתאר גרינברג בשירתו את האשה: „רביצת כפן עלי בטן... פתי בבשר... איך אטמין ראשי בחיקה של אשה, אם אי־אפשר לבחוח מפניי תרשישה..." („מפסיפסאי") ובמקום אחר ב„הגברת העולה" שהוא שיר־בשרים, מסיף גרינברג: „...גם אם תתי גופי לנאפופי עשר נשים — — — / כי שנאתי את האשה ברחמים נוקשים כמתכת והכזב היה / קדוש, כי ריחמתי את הגוויה, / שהכזב הפיל תחתי..." בהמשך מעפיל השוביניזם־הגברי של גרינברג לדרגה: „ותיקד מטת־חתנים. נשתגעה אשה מתענוגי־רחם, / ותגשם היה הסורפת, אש יצאה מנחירה, ואנוכי אכזר, שיכור, נוהם: דם־דם..."

מעניין לעקוב כיצד עובר „המשורר־הלאומי" משירת־הנשים שלו לאהבת גופות־גברים במשמעות הפאשיסטית ביותר, כפי שניתן למשורר לתאר תחושה שכזו: „...כמו־ידי־היוקדת אמשש את כתפי, שרירי זרועתי, / את ברסי, את רגלי השוקר. / כה מזר־משנה הוא הכאב — את פי אז אפצה / שיני דא־לדא... הן חורקות... תאכות הן לנשך / את עצמי ובשרי" („ארנאכטענגאלי") תיאור המזכיר את סצינת מישכב־הזכרים, לפני הרצח, בסרט הארורים לויסקונטי, שעסק במיצוי ניוונה של אותה תרבות שגרינברג לוגם ממנה את מלוא נבואות־השקר שלו.

גרינברג תלוש מן הנוף הישראלי, מילבד אותם סמלים־דתיים המפרנסים גם ספרויות־נוצריות־פוריטניות. בויתר, כפי שניתן למשורר לתאר תחושה שכזו: „...כמו־ידי־היוקדת אמשש את כתפי, שרירי זרועתי, / את ברסי, את רגלי השוקר. / כה מזר־משנה הוא הכאב — את פי אז אפצה / שיני דא־לדא... הן חורקות... תאכות הן לנשך / את עצמי ובשרי" („ארנאכטענגאלי") תיאור המזכיר את סצינת מישכב־הזכרים, לפני הרצח, בהילולה מפארת זו לא נפקד מקומו של הד"ר ישראל אלדד, שעבר לשם מטרה נשגבה זו משורו למוסף הסיפרותי של הצהרון. כבר כותרת מאמרו קובעת „בשירתי נחייה את עצמנו לדעת" ומתחת לכותרת מבזה אלדד את כל הסיפרות העברית בהווה הזה, תוך שהוא מפרש: „ואחרון אחרון: ככל השירה — וגם הפרוזה — אצלנו (ואינני בקיא בזו של הגויים) — המכריזה על עצמה בקולי־קולות כאכזיסטנציאליסטית (על פי רוב משעמי אפנה וחנופה לקורא הצעיר בישראל) לא כוטאה הקיומיות בבדידות (בדידות האיש, בדידות האדם, בדידות האלוהים), כפי שבמאה בשירי פלץ עיטם..." כמה מצחיק שאלדד, הטוען „אינני בקיא בזו של הגויים" תירגם את כתבי ניטשה לעברית, ולא השמיט מתירגומו את „אבל האלוהים מת..." כפי שכתב ניטשה, וייחד עם זאת הוא תובע מאתנו להגות יומם ולילה בבדידות האלוהים, באותה בדידות מייגעת של גרינברג.

מבדידות האלוהים מדלג אלדד לבדידות האדם של גרינברג, והוא כותב: „...ועל הכל לכיבוש צבאי, לכיבוש הארץ שאין קדוש ממנו. כי, רק הדם יכריע מי יהיה השליט פה' וכשאמר אצ"ג, רק הדם', כוונתו כמובן לדם..."

למסע רימום „הומאני" זה ליום־הולדתו של גרינברג

ד. „כל כיידון יישא שיר"

אין ליריעת בשירתו. הוא אינו מסתיר את מגמת שיריו: „בחרב שירי אני בא... אני בדורי כמעדר השיחה חופר אפיק לדמנו... כל כיידון ישא שיר. והשיר הוא שלי — והנה זה השיר..."

להכתיר את אורי צבי גרינברג כ„משורר־לאומי" משול להענקת תפקיד שר־הביטחון לרב לוויינגר מחברון. שניהם שוקדים על הפיכת המוות לפרוגרמה־מדינית, כאשר האחד „חופר אפיק לדמנו", וחברו מקיו את דמנו.

נוצר רושם שמבקרי־סיפרות מתקנאים בתרבויות אחרות, שנתפרסמו בהם יוצרים פאשיסטיים בעלי איכות, כמו ריכרד ואגנר; עזרא פאונד; ת.ס. אליוט וגוטפריד בן.

אלא שגם בסיגנון־שירה מנוון זה, הרי ששירתו נחותה. יש בכוחה להזכיר ביצוע מוסיקאלי של דימדומי־האלים לוואגנר בעזרת נגינה על מסרק. לכל היותר, יכולה שירת אורי צבי גרינברג לשמש נייר־לקמוס לזיהוי קוראיו, המסתירים בנבכיהם את הפאשיזם העברי.

מטבע אולי, לצטט את מבקר־הסיפרות מושאג, שכתב על גוטפריד בן בסיפרו קיעקוע סיפרות גרמניה, דברים ההולמים לאחיינו הישראלי: „הוא היה נביא־שקר, כמסיפר פתע"ד, ביחזקאל... יש נביאי־אמת ויש נביאי־שקר... אילם לא מוכנת התנהגותם של נביאי־השקר בכוא השואה, שכן גם כניהם יש להכחין. אחיתפל, שפייע ביד אבשלום, בקמו על אביו דויד — כאשר נכשל הקשר ולא אבי עוד לשמוע לקולו, חבש את חמורו, שב לעירו, סידר את ביתו והמית עצמו בתליה..."

האצ"גוניה המתרחשת בימים אלה בתרבות־הישרא־לית היא סימפטום של מבוכה מחד, ושל ניסיון להפוך את „המידרשה־הלאומית" למישרד־החינוך־והתרבות — מאידך, תוך דריסת כל ערכי־התרבות המצדיקים את קיומנו, כאן.